Nr 220.

Av herr **Lindhagen,** *om skrivelse till Kungl. Maj:t angående revision av reglementena för de kungliga teatrarna och för deras personals pensionsinrättningar.*

Demokratien är ännu en ytlig, formell företeelse utan verkligt demokratiskt innehåll. Allestädes bestå människorna av styrande och styrda, ledda väsentligen, de förra av maktinstinkter och de senare av slavsinne. Individernas frigörelse och funktionarismens omvandling till ett intelligent och behjärtat verktyg i mänsklighetens tjänst är framtidens största samhällsuppgift. Låtom oss nu till en början samla verklighetsbilder till belysande av denna viktiga angelägenhet.

Vid kungl. teatern anställdes år 1902 Thorild Bjerne såsom extra violinist i hovkapellet och befordrades år 1906 till ordinarie violinist. Han var skicklig i sitt yrke samt har utan anmärkning fullgjort sina tjänsteåligganden.

Emellertid var Bjerne också på samma gång socialt intresserad. Han tillhörde socialdemokratiska partiet. För att bereda personalen inom hovkapellet bättre löneförhållanden har han särskilt verkat. Musikens popularisering var ett av hans stora intressen och han deltog ofta i arbetet därför. Likaså verkade han för att skydda de civila musici genom att stödja deras krav på fasta årsanställningar och företrädesrätt till den sparsamma arbetsförtjänsten inom yrket framför militärmusikens extra engagement i privat tjänst.

Under inflytande av dessa intressen bevistade han även ett diskusionsmöte i operafrågan, som på inbjudan av tidningen Dagens redaktion hölls den 1 december 1913 i Viktoriasalen. På särskild uppfordran av

tidningens redaktör gjorde han därvid ett inlägg i diskussionen och erinrade därvid bland annat om vikten av en sakkunnig ledning av operan och en förbättring därutinnan i rådande förhållanden (bil. A).

I anledning av detta uppträdande uppkallades Bjerne den 4 december 1913 till operans chef och erhöll en varning för uppträdandet. Utan att något sedermera inträffat blev Bjerne oförmodat den 31 mars 1914 också uppsagd från sin befattning tre månader därefter. Han var nämligen fästad vid hovkapellet genom årskontrakt, som enligt dess lydelse kunde uppsägas tre månader före den 1 juli.

Denna åtgärd har Bjerne den 2 juni 1914 överklagat med hemställan att Kungl. Maj:t måtte återinsätta honom i hans befattning i hovkapellet samt genom ändring eller tillägg till reglementet för operan bereda personalen ökad trygghet i innehavandet av sina befattningar (bil. B). Över besvären infordrades yttrande från styrelsen för kungl. teaterns aktiebolag. I detta yttrande (bil. C) medgives uppenbarligen, att inlägget på diskussionsmötet varit den verkliga orsaken till uppsägningen, men framhålles på samma gång att något skäl för en uppsägning av kontraktet icke behöver uppgivas. Kungl. Maj:t har ännu icke meddelat beslut i ärendet, men inom vederbörande departement har man förklarat sig tro, att det ej kunde bli någon ändring.

Bjerne har härefter ansett sig nödsakad att lämna fäderneslandet, skilja sig från sin familj och ensam söka sin utkomst i Nordamerika. Han hoppas att kunna bereda sin hustru och lilla son tillfälle att åter förena sig med honom i det främmande landet.

Statuter för kungl. teatrarna utfärdas av Konungen. För närvarande gälla reglementena den 28 april 1899 för kungl. teatrarna, den 13 augusti 1909 för kungl. teatrarnas pensionsinrättning och den 31 augusti 1877 för kungl. hovkapellets pensionsinrättning. Den sista författningen påbjuder inträde i pensionsinrättningen samt föreskriver att pensionsavgifter ej återfås vid avskedande, en bestämmelse, som influtit jämväl i ett på prövning beroende förslag till nytt reglemente för berörda pensionsinrättning. Enligt uppgift från densamma har Bjerne dit inbetalt 840 kronor 67 öre, därav 350 kronor i inträdesavgift. Dessa penningar behåller kassan.

I teatrarnas författning gör sig ett dubbelspel gällande. Å ena sidan tillförsäkra de den anställde en viss trygghet, förmäla att vid förseelse först skall tilldelas varning samt uttager pensionsavgifter för att trygga honom också på ålderdomen. Å andra sidan tillåtes styrelsen

hava till hands ett privat kontrakt med den enskilde, vilket löser styrelsen från alla reglementerade föreskrifter och öppnar utväg för vilket godtycke som helst.

Den ovan skildrade levnadssagan är en gripande bild ur funktionarismens historia och styrelsernas brist på social kompetens. Att hålla det så kallade folket nere på arbetsmaskinernas nivå; att beivra varje försök av individen att resa sig medelst uthungring och tillgrepp av hans små ägodelar; att icke överse med vad man tror vara en förseelse, utan med stenhårt hjärta och hånfulla ord jaga individen ut ur landet — detta är svensk författning och svensk omtanke om landets barn i många fall.

Visst är emellertid att detta icke är någon gudomlig ordning, och därför tillåter jag mig i förevarande fall hemställa,

att riksdagen ville anhålla att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, i vad mån reglementena för kungl. teatrarna och deras personals pensionsinrättningar kunna underkastas revision i syfte att tillförsäkra denna personal en rättvis och tryggad anställning.

Stockholm den 6 februari 1916.

Carl Lindhagen.

Bil. A.

Dagens diskussionsmöte i operafrågan den 1 december 1913.
(Tidningens referat.)

Det av Dagen utlysta opinionsmötet i Viktoriasalen på måndagen vann en betydande anslutning, så att den rymliga lokalen blev i det närmaste fylld av intresserade. Och att alla, som kommit tillstädes, voro varmt besjälade av mötets ämne, det framgick av de i sällspord grad kraftiga applåder, varmed vissa under diskussionen framkomna uttalanden hälsades.

Det var till väsentlig del det musikintresserade Stockholm, som man återfann i salen. Där märktes bland annat musikkritikern Peterson-Berger, dr Sven Söderman, konstkritikern O. Rabenius, författaren Fredr. Nycander samt representanter för såväl dagspressen som musikpressen.

Mötet öppnades av Dagens redaktör Beyron Carlsson, som bjöd de närvarande välkomna och erinrade om, hur den senaste tidens livliga debatter i operafrågan framkallat en önskan att få ett vidsträcktare tillfälle till meningsutbyte i denna

sak. Han föreslog till ordförande not. publicus O. Fürstenberg, vilken även välvilligt åtog sig att leda förhandlingarna.

Diskussionen inleddes av operasångaren C. A. Söderman, som förklarade sig i början ha hyst betänkligheter mot att uppträda som inledare, då hans ställning kunde antagas vara partisk. Men han hade låtit sina betänkligheter falla, då han ej behövde taga någon position, utan endast framlägga några inledande synpunkter om operaverksamhet i allmänhet.

Det som för närvarande gjort operafrågan aktuell, är vår operas ekonomi. Talaren erinrade dels om det senast hos Stockholms stad sökta anslaget och dels om den nyligen framlagda revisionsberättelsen, som ju visade, att den ekonomiska ställningen är ohållbar. Det kan emellertid hänvisas till utländska förhållanden. I utlandet finns det nämligen på flera platser, utom de statsunderstödda hovoperorna, även operor, som icke åtnjuta anslag, men ändock äro ekonomiskt bärkraftiga. Dessa måste naturligtvis läggas på en mera demokratisk basis och bli folkoperor, men de äro för den skull i många fall ej konstnärligt sämre, om de än ej bestå sig samma lyx som hovoperorna. För att emellertid förstå hur dessa folkoperor kunna hålla sig i konkurrensen må erinras om ett uttalande av Richard Wagner: »Endast originalteatrar bära sig.» Med originalteatrar menas då sådana teatrar, som ledas av en enda personlighet, vilken sätter sin individuella prägel på verksamheten och som är besjälad av entusiasm och tro på uppgiften samt därtill har förmåga att göra ekonomiska kalkyler. En dylik ledare skall även kunna taga hänsyn till lokala egendomligheter, han bör förstå att verka uppfostrande och vårdande, att behålla intresset uppe och vara varsam i fråga om att störa ensemblen genom gästspel.

En opera bör sålunda dels vara demokratisk och dels ledas av en enda person. Det gäller för teatrar i allmänhet, men i än högre grad för den lyriska scenen, som är den mest komplicerade, men även mest populära.

Här i Stockholm har Gustav III skapat en opera, som blivit en integrerande del av landets högsta kultur. Hur har det kommit sig att operan för närvarande icke motsvarar sin uppgift? Det vore av värde, om den följande diskussionen kunde avgiva ett klart svar på den frågan.

Det klart och sympatiskt framförda föredraget mottogs med stort bifall.

Ordet begärdes nu av musikdirektör Bjerne, som refererade till en 11-årig verksamhet vid operan. Hans avsikt var ej att framställa något klander utan endast att framlägga sina erfarenheter. Det var enligt hans mening två grunder att bygga operaverksamhet på, nämligen större statsanslag och en verklig chef, som fullt förstår sin ställning och är kompetent för den stora kulturuppgiften. Brister det härutinnan, uppstår bland personalen en otillfredsställdhet, som lätt meddelar sig till allmänheten, och så hade hänt vid vår opera. Vid repetitionerna fanns ingen verklig ledning, och likväl är ledningen huvudsaken. Även om operan finge sin ekonomi ordnad och en ej sakkunnig chef, så vore ingenting vunnet.

I förbigående må nämnas även Peterson-Bergers kritik, som tal. ansåg ha varit mera till gagn än till skada. »Det behövs något som svider», sade han.

Chefsfrågan är den förnämsta av allt. Här finns sångare, orkester, kör och övrig van och intresserad personal, men vartill båtar det, när det brister i ledningen?

Man talar om biografernas konkurrens. Operan kan i det fallet göra något genom att slå ned prisen. Den skulle kunna skaffa sig helt ny publik bland de

många, som nu avhålla sig från operabesök, därför att de anse det för dyrt. När icke folket vill komma till teatrarna, måste teatrarna komma till folket.

Och få vi en riktig chef, helst musiker, och därtill litet högre anslag, så ordnar sig nog allt det andra av sig självt. Nu däremot är det mera skämt än allvar med operaarbetet.

En ovanligt ihållande och kraftig applådsalva följde på detta uttalande, en verklig opinionsstorm, som nästan satte karaktären på hela mötet.

Arkivarien dr Bååth fann sig föranlåten av det demonstrativa bifallet att också säga några ord. Han erinrade om vad operan varit ännu för 20 år tillbaka. Då hade vi stora dragande krafter som skapade popularitet både åt sig själva och åt operan. Men nu, nu tar man till utländska krafter, vilka aldrig kunna bli så populära. Även en Kirschners framgångar hos publiken avtogo så småningom. Operan måste vara nationell, den skall vara svensk och nå in i det innersta av den svenska själen. Hur hade ej »Lunkan», John Forsell och Mathilda Ljungstedt satt en nationell hallstämpel på sin konst? Men var äro Forsell och fru Ljungstedt nu? Forsell bjudes oss genom en månads gästspel, och en sådan kraft som fru Ljungstedt, som aldrig stått högre än just nu, har operan ingen som helst användning för. Operaverksamheten bör läggas så, att publiken får höra dem, som den vill höra. (Applåder.)

Musikdir. Assar ville ej fullt gå med på att operan skulle inrätta sig efter publiken. Den måste även vara ledande. Tal. framhöll hur publiken ofta strävat emot värdefulla musikaliska nyheter, men det vore en uppgift att även odla publikens smak. Beträffande chefsfrågan så fordras det utomordentligt mycket av en operachef, och först och främst bör han ha en god ekonomi bakom sig. Hur skall emellertid en chef försättas i en sådan gynnsam ställning? Denna fråga kunde förtjäna att upptagas till debatt. Tal. ville framställa frågan på så sätt: »Bör operan vara en statsinstitution eller ej?» Själv ansåg han det böra vara statsinstitution med en av Kungl. Maj:t tillsatt chef, som icke finge kvarstå längre än 5 år. Stockholmarna tycka nämligen om ombyte. Herr Assar framlade ett resolutionsförslag av följande lydelse:

»Operan bör vara statsinstitution, som i alla avseenden administreras av staten och har chefer tillsatta av Kungl. Maj:t för 5 år i sänder.»

Herr Lagercrantz föreslog att operaledningen borde för att förbättra sina dåliga affärer införa rabattkuponger av tidningar. Helt visst skulle detta draga. Stockholmstelefon drev god politik, då den införde de billiga bostadstelefonerna, vilka uppfostrade allmänheten till att ej kunna undvara telefon. Något liknande kunde operan försöka sig på, och tal. trodde rabattsystemet hade vissa förutsättningar, ty däri låg något av självförvärvets psykologi.

Härmed var diskussionen slut.

Det av herr Assar framställda resolutionsförslaget vann ingen anslutning. Endast två röster höjdes för detsamma. I stället beslöts att diskussionen skulle utgöra svar på frågan.

Bil. B.

Till Konungen.

Undertecknad vågar härmed påkalla Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på följande, för kungl. teaterns personal och mig personligen viktiga angelägenhet.

Genom det för kungl. teatern av Eders Kungl. Maj:t utfärdade reglemente den 28 april 1899 är teaterns personal, såsom ock rättvisligen bör vara förhållandet, tillerkänd en viss tryggad anställning, som torde utesluta allt godtyckligt avskedande från förvaltningens sida. Teatern är ju också ej något enskilt företag, utan en offentlig inrättning, och bör således dess personal äga samma tryggade ställning som innehavarna av befattningar inom andra offentliga institutioner. Sålunda är till en början föreskrivet att kontrakt, gällande för minst ett spelår, skola upprättas och anses prolongerade så snart uppsägning ej inom viss föreskriven tid skett. Tidigare upprättades sådana kontrakt merendels på denna minimitid, men på sista tiden hava i åtskilliga fall kontrakt upprättats på två och ännu flera år. Givetvis böra sådana kontrakt från förvaltningens sida icke få egenrådigt uppsägas, så länge den anställde vill stanna, fullgör sina kontraktsenliga åligganden i yrket samt sköter detsamma till belåtenhet. Anställd person kan sålunda (§ 27) genast avskedas endast i vissa uppräknade fall av förseelser. I andra händelser stadgas (§ 67 och följande) för fel och försummelser allenast varning eller viss plikt, bestående i vissa avdrag å avlöningen och i åtskilliga fall skadestånd.

Med anställning särskilt i hovkapellet följer också delaktighet i pensionsinrättningen, till vilken den anställde är skyldig att erlägga de i kassans reglemente, utfärdat av Eders Kungl. Maj:t den 31 augusti 1877, stadgade avgifterna.

Undertecknad anställdes den 1 oktober 1902 såsom extra violinist i hovkapellet och befordrades den 1 november 1906 till ordinarie violinist. Denna befattning har jag oavbrutet innehaft och därvid tjänstgjort under kapellmästarna Nordkvist, Henneberg, Järnefelt, Viklund m. fl. Under hela tiden har jag tjänstgjort till belåtenhet och ej erhållit någon tillrättavisning eller varning av något slag. Till pensionskassan har jag under min anställning inbetalt mellan 1,100 och 1,200 kronor.

Hela denna tid har jag också, såsom jag vågar påstå, haft ett levande intresse för teaterns arbete och tro på dess kulturuppgift. Det har alltid för mig varit en kär förhoppning, att operans prestationer skulle kunna populariseras och bidraga till upplysning och glädje för allt större befolkningslager. Jag har dock med bekymmer funnit, hurusom möjligheterna till detta måls förverkligande ej tillvaratagits, detta, så vitt jag kunnat förstå, på grund av bristande förståelse och intresse för detsamma från ledningens sida, och har jag ingalunda stått ensam om denna min uppfattning. Sålunda har kapellets rekrytering lämnat åtskilligt övrigt att önska på grund av den mycket dåliga avlöningen, ett förhållande som därjämte även berett personalen en bekymmersam tillvaro. Visserligen medförde de lönestrider, som personalen företog i anledning därav och i vilka jag såsom kapellets förtroendeman och ledare deltog, åtskillig förbättring i avlöningsförhållandet och vilket även torde

medföra höjning i operans konstnärliga nivå, det naturligtvis så framt en återgång till det gamla förhållandet ej äger rum, vilket dock är att befara.

Emellertid förefunnes såsom antytts enligt min uppfattning även andra brister och felgrepp. Då därför tidningen Dagen den 2 december 1913 anordnade ett diskussionsmöte i operafrågan, varom jag först genom tidningens annons fick kännedom, begagnade jag gärna tillfället att få åhöra diskussionen och eventuellt även själv deltaga däri, om anledning därtill yppades. För att närmare underrätta mig om mötets karaktär och göra förfrågan, huruvida det ansågs lämpligt och tillåtligt för mig att eventuellt också deltaga i diskussionen, uppsökte jag samma dag, mötet skulle hållas, tidningens redaktör Beyron Karlson. Denne, som känt mig från lönestriderna inom hovkapellet, underrättade mig då, att han förut telefonerat till mig utan att dock träffa mig för att just bedja mig deltaga i diskussionen. Redaktör Karlson upplyste därvid också att flere talare redan anmält sig och styrktes jag därigenom i min uppfattning, att jag lämpligen kunde få tillfälle att föra fram några av de synpunkter, som jag hade på hjärtat.

Mötet öppnades av redaktör Karlson, varefter f. d. operasångaren C. A. Söderman, f. d. regissör vid operan, inledde diskussionen med att utveckla en uppfattning, som nära anslöt sig till min egen. Då emellertid härefter några vidare talare ej anmälde sig, anhöll redaktör Karlson att jag omedelbart skulle yttra mig. Mitt anförande var av det innehåll bifogade av tidningen sammanfattade referat närmare utvisar.

Efter detta blev jag av operans chef greve Hans von Stedingk uppkallad på operans kansli den 4 i samma månad och tilldelades då utan föregående diskussion av honom en varning i denna form: »I anledning av vad som passerade i måndags får jag ge herr Bjerne en varning», och åberopades därvid en viss paragraf i reglementet, vilken erinrar jag mig ej säkert, troligen dock 27 eller 81.

För min del håller jag före, att denna varning var till en början formellt oriktig, i det den bort givits i vittnens närvaro och bort föregås av kansliförhör, där jag hade fått tillfälle att försvara mig. Men dessutom måste jag göra gällande att den var även i sak obefogad. Visserligen innehåller reglem. 81 följande: »Skulle någon teatern tillhörande person tillåta sig att i otid yttra omdömen om till uppförande avsedda arbeten eller menligen utlåta sig om kamrater, förmän eller kungl. teaterinstitutionen och dess verksamhet, skall den felande av teaterchefen varnas samt, därest rättelse ej av varningen följer, plikta från och med två till och med tio procent av en månads avlöning.»

Men denna bestämmelse kan icke avse att beröva vederbörande rätten till saklig kritik och påvisande av befintliga missförhållanden. Fastmera torde bestämmelsen avse att träffa den, som på ett kränkande sätt och i avsikt att skada uttalar sig om operaverksamheten. Jag har icke gjort mig skyldig till något dylikt. Mina uttalanden hava tvärtom haft till syftemål att åstadkomma vissa välbehövliga ändringar, vilkas genomförande utan allt tvivel skulle lända operaverksamheten i dess helhet till gagn. Jag kommer att i framtiden såsom hittills vid eventuell diskussion om operaförhållandena hålla mina uttalanden inom det strängt sakligas gränser. Men inom detta område anser jag mig hava rätt att fritt och obehindrat yttra mig och jag protesterar på det kraftigaste mot varje försök att under sådana förhållanden inkräkta på eller förhindra min yttrandefrihet. Att jag i en diskussion, utlyst av en daglig tidning i huvudstaden, uttalat mig som fri medborgare om

operaverksamheten i allmänhet av de bästa bevekelsegrunder och rent sakligt kan icke ens reglementsenligt sägas vara annat än ett yttrande i »rätt tid». Skulle det anses också förbjudet måste ett sådant reglemente anses föråldrat och stridande mot regeringsformens anda, uttalade i 16:e § och följaktligen icke böra vinna tillämpning.

Sedermera inträffade emellertid något oförmodat, varöver jag nu särskilt för klagan. Utan att efter förutnämnda varning något som helst passerat, som så vitt jag förstår kunnat giva chefen anledning till ytterligare missnöje, blev jag den 31 mars 1914 helt enkelt uppsagd från min befattning, som jag så länge innehaft, och för min utkomst behövde behålla. Förmodligen valdes den dagen därför, att mitt kontrakt var ställt på 3 månaders uppsägning före den 1 juli. Denna uppsägning gick så till, att en vaktmästare ringde på till mitt hem i Huvudsta kl. 10 på kvällen den 30 mars och underrättade mig, att jag skulle infinna mig på kansliet nästa dag med mitt kontrakt. Jag fick då besked av en tjänsteman att lämna mitt kontrakt för uppsägnings påskrivande. På min begäran erhöll jag dock företräde hos chefen själv och när jag frågade om orsaken till avskedet fick jag till svar: »Herrn är ju missnöjd och jag vill ej ha några missnöjda här.»

Nu innehåller emellertid reglementet i 81 § att även om någon anser att jag i »otid» yttrat mig vid diskussionsmötet, vilket jag dock som sagt bestrider, så skall därpå följa varning. Denna varning har jag fått, någon vidare förseelse föreligger icke, men även om rättelse av varningen ej följer så skulle enligt sagda paragraf därför pliktas med visst avdrag av en månads avlöning. Att uppsäga mig från min tjänst för mitt uppträdande vid diskussionsmötet är således i dubbelt avseende stridande mot reglementet och olagligt. Att begagna kontraktet för att på omvägar tilldela mig en extra och den mest kännbara bestraffningen, strider såsom jag tidigare utvecklat, även mot hela reglementets anda och mening samt anställningens natur. Icke heller bör det få antagas, att mina lovliga bemödanden att bereda personalen bättre löneförhållanden eller, såsom många säga mig, min samhörighet med det socialdemokratiska partiet kan lagligen föranleda mitt bestraffande med ett skiljande på sätt som skett från min tjänstebefattning och därmed förbundna livsuppehälle. Praxis har också hitintills varit, att den personal, som behövs och sköter sig i sitt yrke, sitter även inom operakapellet orubbad i sina befattningar, liksom andra allmänna tjänstemän.

Min mening är nu den, att denna sak har stor betydelse för hela personalen inom hela operan. Det ena prejudikatet ger lätt det andra och det är av vikt för denna personal att den skyddas i sina förnuftiga och, så vitt jag förstår, även reglementsenliga rättigheter mot dylikt gottfinnande. Kungl. Maj:t såsom högsta bestämmande myndighet för operan och dess befattningshavare synes där hava både makt och befogenhet och uppfordran tillse, att reglementet för personalen stiftas och tillämpas efter rättmätiga grunder och rättelse sker, om något visar sig därutinnan brista.

Personligen har jag genom vad som enligt min uppfattning sålunda obehörigen förelupit, råkat i bekymmer och kan göra anspråk på att bli skyddad mot ett orättvist behandlingssätt och ett säkerligen ej tillåtligt intrång mot min medborgerliga yttrandefrihet.

På grund av vad sålunda anförts tillåter jag mig vördsamt hemställa, att Eders Kungl. Maj:t behagade taga i övervägande vad som sålunda förekommit,

samt dels återinsätta mig i min befattning i hovkapellet, dels, därest prövas nödigt, genom ändring eller tillägg till reglementet för operan bereda personalen ökad trygghet i innehavandet av sina befattningar.

Underdånigst

Thorild Bjerne.

Huvudsta den 2 juni 1914.

Bil. C.

Till Konungen.

Hovkapellisten Th. Bjerne har i ingiven underdånig skrivelse anfört klagomål över att kungl. teatern uppsagt det med honom träffade avtal till upphörande från och med utgången av sist tilländalupna spelår samt hemställt, att Eders Kungl. Maj:t behagade efter övervägande av vad som i saken förekommit, dels åter insätta honom i hans förutvarande befattning i hovkapellet, dels ock, därest det prövades nödigt, genom ändring i eller tillägg till reglementet för kungl. teatern bereda personalen ökad trygghet i innehavande av sina befattningar.

Sedan den underdåniga skrivelsen genom nådig resolution den 3 sistlidne juni för yttrande remitterats till styrelsen för kungl. teaterns aktiebolag får styrelsen härmed i underdånighet anföra följande:

I skrivelsen gör Bjerne gällande, att uppsägningen av hans kontrakt är *olagligt.* Han betecknar nämligen uppsägningen såsom en *bestraffning,* honom tilldelad på grund av hans uppträdande vid det i skrivelsen omförmälda, den 2 december 1913 anordnade diskussionsmötet, och förmenar att, även om han, mot sitt bestridande, kunde anses hava genom nämnda uppträdande felat emot § 81 i det för kungl. teatern gällande reglementet detta likväl icke kunde för honom föranleda annan påföljd än varning, och, *om* förseelsen upprepades, visst avdrag å lön. Genom att först varna honom och därpå, utan att förseelsen upprepats, uppsäga honom från hans tjänst, skulle vederbörande sålunda, enligt vad han vill göra gällande, hava i dubbelt avseende handlat mot reglementet.

Hela detta resonnemang är grundfalskt.

Det må till en början anmärkas, att B:s tolkning av bestämmelsen i § 81 är fullkomligt oriktig. Det är visserligen sant, att *denna* paragraf ej talar om annan påföljd av där omförmälda förseelse än varning, och, vid förseelsens upprepande, visst avdrag å lön. Men § 81 skall läsas tillsammans med § 27, som innehåller, bland annat, *att* styrelsen är berättigad att genast avskeda vid teatern anställd person, om denne trots erhållen varning av teaterchefen framhärdar i gensträvighet mot vederbörligen givna föreskrifter, men *att* det emellertid i ett sådant fall står teaterförvaltningen fritt att, i stället för att avskeda honom, ålägga honom plikt, på sätt reglementet stadgat. Den av B. åberopade bestämmelsen i § 81 är just ett sådant stadgande, som på intet sätt berövar styrelsen dess i § 27 stipulerade rätt att vid upprepad förseelse avskeda, men däremot berättigar styrelsen att, där omständig-

heterna sådant föranleda, ålägga plikt i stället för avsked. Likartade fall återfinnas exempelvis i §§ 68 och 70, jämförda med § 27 mom. b) och c), och löses kollisionen mellan § 27 och de paragraferna, som behandla de speciella fallen enligt sista punkten i § 27, jämförd med § 86.

Vad sålunda anförts saknar emellertid egentlig betydelse, då Bjerne aldrig blivit av styrelsen »avskedad» i den mening, vari reglementet och Bjerne själv i den underdåniga skrivelsen fatta dessa ord.

Med avskedande betecknas nämligen i reglementet allenast ett före utgången av gällande avtal verkställt entledigande, men ingalunda uppsägning av gällande avtal till upphörande vid avtalstidens slut.

Medan för entledigande *under* avtalstiden kräves vissa förutsättningar, har det, i rak motsats till vad Bjerne söker göra gällande, beträffande uppsägning av avtalet till avtalstidens slut överlämnats åt styrelsen att avgöra efter dess fria beprövande. Detta framgår utan vidare av reglementets bestämmelser om den tid, avtal om anställning bör omfatta. I sådant hänseende erinras, *att* enligt § 13, den, som vid teatern vinner anställning, skall fästas genom kontrakt såsom regel för *ett* spelår, samt *att* enligt § 26, om någon vid teatern vunnit anställning för längre tid än ett spelår, styrelsen vid vissa tidpunkter har rätt att, utan angivande av skäl, uppsäga avtalet till upphörande före den avtalade anställningstidens utgång.

Att avtalstiden som regel fastställts allenast till ett år, och att annulationsrätt ensidigt tillagts styrelsen för det fall, att avtalet omfattar längre tid, är naturligtvis ingen tillfällighet utan en konsekvens av den särskilda beskaffenhet av den verksamhet, avtalet avser. Det måste stå öppet för styrelsen, om den överhuvud skall kunna tänka på att fungera tillfredsställande, att avlägsna personer, som visa sig mindre lämpliga, detta må nu bero på bristande kompetens överhuvud, eller på oförmåga att anpassa sig efter verksamhetens av styrelsen bestämda former eller på svårighet att draga jämt med styrelse eller kamrater eller annat dylikt. Och, vad mera är, denna befogenhet för styrelsen att avgöra, i vad mån ett engagement skall fortsätta, måste av samma grunder, som överhuvud föranlett befogenhetens erkännande, utsträckas därhän, att avgörandet baseras endast på styrelsens fria beprövande. Av principiella skäl behöva grunder för uppsägningen icke anföras lika litet som en ändring av styrelsens beslut bör kunna åstadkommas genom klagomål till högre instans.

I full överensstämmelse med dessa principiella synpunkter äro ock reglementets bestämmelser avfattade. Ty otvivelaktigt är, att de icke lägga några hinder i vägen för styrelsens fria omprövning i dessa stycken, och att de icke medgiva någon talan mot en av styrelsen gjord uppsägning — detta uttryck fattat såsom motsats till »avskedande».

I enlighet med reglementets bestämmelser sker varje anställning vid teatern genom kontrakt, angående anställningstiden med särskild föreskrift, att, om det ej å *någondera* sidan uppsäges tre månader före ett spelårs utgång, det anses, för varje gång, vara uppå ytterligare ett spelår förlängt.

Det lärer icke kunna med en skymt av berättigande kunna påstås, att, om två kontrahenter frivilligt träffat avtal, berättigande *vardera av dem* att utan vidare uppsäga kontraktet till upphävande med avtalstidens utgång, endera kan hava laga anspråk på att uppsägningsrätten ej begagnas.

Men i detta fall förhåller sig saken just så, att styrelsen för kungl. teaterns

aktiebolag begagnat sig av sin *kontraktsenliga* rätt att uppsäga sitt avtal med en person, som styrelsen icke ansett lämpligt att vid teatern behålla.

Vad B. utvecklat rörande det oberättigade i att såsom straff för hans uppträdande vid det i saken ifrågakomna diskussionsmötet beröva honom hans tjänstebefattning, förtjänar sålunda lika litet avseende som hans påstående, att hans samhörighet med det socialdemokratiska partiet föranlett uppsägningen, och att personalen i hovkapellet är att betrakta såsom »allmänna tjänstemän».

Då det av vad som anförts torde framgå, att uppsägningen är en sak emellan kungl. teaterns aktiebolag och en av detta genom upprättat kontrakt anställd person, i avseende å sitt lagliga berättigande beroende på innehållet i bestående avtal och underkastad prövning allenast av vederbörlig domstol, hemställer styrelsen underdånigast, att Eders Kungl. Maj:t måtte förklara, att B:s klagomål över uppsägningen och yrkande att varda i sin förutvarande beställning återinsatt icke kunna i administrativ väg upptagas till prövning.

Styrelsen anser sig emellertid icke böra i detta sammanhang underlåta att erinra om att B. i själva verket låtit en synnerligen allvarlig förseelse komma sig till last.

Han erkänner visserligen allenast, att han offentligen framfört saklig kritik, och förmenar, att detta icke kan vara förbjudet, ens om kritiken påvisar befintliga missförhållanden. Han förklarar sig och anser, att, om reglementets § 81 avsåge att förhindra ett sådant offentligt uppträdande, den måste anses innefatta ett obehörigt ingrepp i den honom såsom varje annan fri medborgare tillkommande yttrandefrihet och stridande mot regeringsformens § 16.

Detta resonnemang är givetvis oriktigt. Det kan just med hänsyn till verksamhetens beskaffenhet och företagets i viktiga avseende privatekonomiska karaktär icke tillåtas de anställda, som äro i *enskild* tjänst, att efter sitt godtycke offentligen uttala sina omdömen om det ena eller andra i verksamheten, som av någon anledning icke behagar dem. Vilja de icke finna sig i det förbud, reglementet därom innehåller, är det ledningens obestridliga rätt att på samma sätt som ledningen inom annat privatekonomiskt företag, avlägsna de felande, dock, av hänsyn till reglementets bestämmelser, med skyldighet att *icke under avtalstiden* avlägsna någon, utan att efter varning förseelsen upprepas.

Nu vill B. göra gällande, att han ej yttrat något av beskaffenhet att strida emot åberopade § 81 i reglementet.

Den av honom själv åberopade utredningen talar emellertid i detta avseende ett helt annat språk. Enligt det vid hans skrivelse fogade urklippet ur tidningen »Dagen» hade han nämligen vid diskussionsmötet yttrat, bland annat: Det behövdes en verklig chef, som fullt förstode sin ställning och vore kompetent för den stora kulturuppgiften. Bruste det härutinnan, uppstode bland personalen en otillfredsställdhet, som lätt meddelade sig till allmänheten, och så hade hänt vid vår opera. Vid repetitionerna funnes ingen verklig ledning. Chefsfrågan vore den förnämsta av alla. Här funnes sångare, orkester, kör och övrig van och intresserad personal, men vartill båtade det, när det bruste i ledningen? Finge vi en riktig chef, så ordnade sig nog allt det andra av sig själv. Nu däremot vore det mera skämt än allvar med operaarbetet.

Den, som icke vill medgiva, att dessa uttalanden falla under vad i § 81 uttryckes med: »menligen uttala sig om — — - förmän eller kungl. teaterinsti-

tutionen och dess verksamhet», har uppenbarligen högst betydande anspråk på yttrandefrihet, så betydande till och med att det torde vara synnerligen svårt att finna den enskilde affärsman, som skulle låta sig nöja med motsvarande uttalande, mot honom riktade av en hos honom anställd person. Och det lärer väl vara att antaga, att även chefen för ett ämbetsverk skulle se till, att en underordnad, som offentligen uppträdde på ett sådant sätt mot honom, icke skulle, därest det vore möjligt, entlediga honom, komma att länge tjänstgöra i verket. Gent emot dem, som icke kunna avskedas i annan ordning än genom domstols dom, finnas ju andra medel att ingripa, medel som emellertid icke stått till buds gent emot B., just emedan han ej var allmän tjänsteman.

B. vill göra gällande, att hans uttalande ingalunda gjorts i »otid» utan tvärt om »i rätt tid». Styrelsen förmenar däremot, att varje *offentligt* uttalande av ifrågavarande innehåll måste anses gjort »i otid». Skulle anställningsinnehavares åsikt om vad som borde meddelas allmänheten och när detta skulle meddelas, tillmätas någon betydelse, vore ju bestämmelsen i fråga fullständigt förfelad.

För övrigt hänför sig uttrycket »i otid» såsom lätt inses, endast till orden »yttra omdöme om till uppförande avsedda arbeten». Att »menligen utlåta sig om kamrater, förmän» etc. är däremot under alla förhållanden förbjudet.

Skulle Eders Kungl. Maj:t mot förmodan ingå i realprövning av frågan, huruvida uppsägningen var berättigad, yrkar styrelsen sålunda, att Eders Kungl. Maj:t med hänsyn till vad ovan anförts, måtte förklara, att vad B. i saken framlagt, icke är av beskaffenhet att kunna föranleda ändring i styrelsens beslut.

Vad slutligen beträffar B:s hemställan, att Eders Kungl. Maj:t behagade, därest det prövas nödigt genom ändring i eller tillägg till reglementet för kungl. teatern bereda personalen ökad trygghet i innehavande av sina befattningar, så tillåter sig styrelsen i underdånighet föreslå, att densamma icke måtte till någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Ty förhåller det sig principiellt sett så, att ledningen för att kunna på ett tillfredsställande sätt sköta teaterverksamheten, måste hava fria händer, då det gäller att bestämma angående engagement vid teatern — och att så *är* förhållandet, kan, med hänsyn till vad ovan anförts, knappast betvivlas — följer ock härav, att det önskemål B. begärt Eders Kungl. Maj:ts hjälp för att få realiserat, är direkt stridande emot principerna för en sunt ordnad teaterverksamhet. Att under sådana omständigheter lämna B. understöd för genomförande av hans önskemål på bekostnad av en av de viktigaste principerna för själva verksamheten, synes styrelsen så mycket mindre påkallat, som denna princip hitintills icke annat än undantagsvis visat sig medföra någon olägenhet, och denna olägenhet i de få fall, där den kunnat påvisas, i betraktande av de omständigheter, som i varje sådant fall förelegat, måste anses vederbörande anställda självförvållad.

De remitterade handlingarna återgå.

Stockholm den 27 juli 1914.

Underdånigst
Gustaf von Rosen.

Hans von Stedingk. *Arthur Thiel.* *J. May.*

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.